

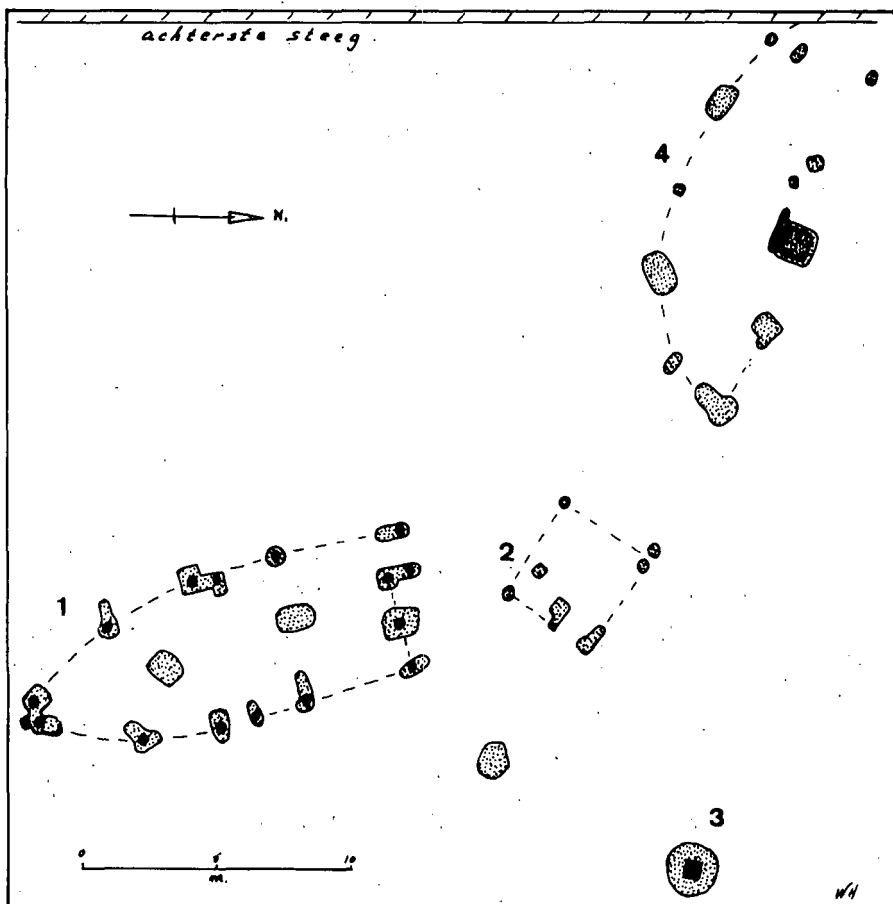
ARCHEOLOGISCHE SPROKKELINGEN

5. EEN HUIS OP DE HEIDE

Rond het begin van de 11e eeuw ontstonden in de omgeving van Sint-Oedenrode op de hoge oevers van het Dommeldal meerdere nieuwe nederzettingen. Dit feit is geconstateerd, maar een verklaring ervoor is nog niet te geven. De bewoners van deze nederzettingen zijn begonnen met de definitieve ontginning van de hoger gelegen gronden langs het rivierdal. Het heeft er alle schijn van, dat enige van deze vroege nederzettingen al betrekkelijk spoedig plaats hebben moeten maken voor het zich steeds uitbreidende akkerland, want de resten ervan werden teruggevonden onder oude esgronden van soms bijna een meter dik. Een van deze pionier-nederzettingen werd gebouwd op de plaats waar nu de Everse akkers liggen. Dit gebied was in die tijd een woeste heide en verschilde niet van de overige „woestijnen of heijvlakten” ten oosten en noordoosten van de Dommel. Ook hier was de bodem van de heide „oneffen, vol hoogtens en laagtens, met groesplekken en vennen” en plaatselijk begroeid met een armtierig eiken-berkenbos.

Zo'n vroege nederzetting bestond uit houten gebouwen: een groot huis voor de heer, een stal en schuur voor het vee en de te verwachten oogst en daarnaast nog enige onderkomens voor de horigen. Naargelang de ontginning vorderde, werd de nederzetting uitgebreid met een of meerdere hoeven. Zo stellen we het ons voor, bouwend op de schaarse gegevens die hierover uit onze streken bekend zijn. Het is dan interessant om na bijna 1000 jaar de plaats van zo'n nederzetting terug te vinden en de gegevens die uit de sporen naar voren komen te toetsen aan de voorstelling die men er zich van gemaakt heeft. Een van de verrassingen daarbij was de vorm van een aantal plattegronden van gebouwen. Men hoort de laatste tijd nogal eens spreken van boot-vormige (boat-shaped, schiffsförmige) huizen, waarvan de sporen voornamelijk gevonden worden in landelijke nederzettingen uit de vroege middeleeuwen. Het zijn huizen geweest met gebogen zijwanden, waarvan het grondplan enige gelijkenis vertoont met het dek van een schip. Sporen van dergelijke huizen zijn al op diverse plaatsen in Europa gevonden. Een van de bekende verspreidingsgebieden strekt zich uit van Denemarken, over noord-Duitsland tot in Nederland (Dorestad). Ook in de vroege nederzettingen op de oevers van het Dommeldal blijkt nu een dergelijk soort huizen voor te komen. Tot nu toe zijn er, op drie verschillende plaatsen, reeds een acht-tal blootgelegd. Op bijgaande tekening is de plattegrond van één van deze huizen met naaste omgeving weergegeven.

Dat het huis, zoals in het opschrift vermeld staat, op de heide gebouwd werd, getuigde nu nog de vulling van de paalkuilen, die uit zuivere heidegrond bestond. Alleen op de plaats waar eens de houten palen stonden bevond zich donkere, met leemresten vermengde grond, die na de verrotting van de palen daar terecht gekomen was. Soms was dit niet eens gebeurd en werd op de plaats van de paal een holte in de bodem gevonden, met onderin wat halfvergane houtresten. De sporen van dit huis werden gevonden op een paar

honderd meter ten noordwesten van een reeds eerder onderzochte middeleeuwse nederzetting. Zij lagen in de hoek van een akker die ontgrond werd, zodat niet kon worden vastgesteld of zij deel uitmaakten van een groter complex, of dat zij als een zelfstandige eenheid beschouwd moesten worden. Op de tekening is de plattegrond te zien van een huis (1), een schuurtje (2), een primitieve waterput (3) en een betrekkelijk groot boog-vormig geheel (4), waarvan mogelijk nog één paalkuil onder de Achterste steeg verborgen ligt. Ongeveer in het midden van de rechte wand van dit „gebouw” lag een vierkante kuil, 1.50 meter breed en plm. 40 cm diep, die aan de binnenkant met een dikke lemlaag bezet was. Vóór deze kuil, die deed denken aan een voeder- of drinkbak, lag een kleine greppel. Het geheel zou misschien te verklaren zijn als een primitieve schaapskooi. Volgens de sporen is het huis zes meter breed en 15 meter lang geweest. Aan de zuidoostzijde eindigde het in een punt, gevormd door twee dicht bij elkaar geplaatste palen met nog een kleinere paal als steun. Aan de andere kant was de wand normaal gevormd, met een iets vooruitstekende ingangspartij in de noordwesthoek. Een andere ingang moet waarschijnlijk gezocht worden tussen de twee wat dichter bijeen geplaatste

palen in de lange wand op het zuidoosten. Het huis was tweeschepig en twee grote paalkuilen geven de plaats aan waar eens de stevige middenpalen stonden. De constructie van het huis moet betrekkelijk eenvoudig geweest zijn. De kap heeft naar alle waarschijnlijkheid bestaan uit een zadeldak, dat in het zuidoosten met een dubbel driehoekschild afliep naar de punt. De ingang aan de voorzijde van het huis is volgens de sporen voorzien geweest van een afdakje. Uit de vele leemresten in de paalkuilen was op te maken, dat de wanden, minstens voor een gedeelte, bestaan hebben uit vitstelstek. Men beschikte echter ook over planken. Dit bleek uit het onderste gedeelte van de put, dat bestond uit restanten van beukehouten planken, zeer onregelmatig van dikte. Er was ook een plankje bij van eikehout, 13 cm breed en 17 mm dik, dat keurig op dikte gezaagd was. We mogen het daarom niet uitsluiten dat het huis voor een deel uit planken bestaat heeft.

Over het waarom en de herkomst van deze manier van bouwen is nog weinig te zeggen. De meest karakteristieke huizen van deze vorm, die hier gevonden werden, stonden met de punt tussen oost en zuid gericht. De overheersende windrichting heeft dus hierbij in deze nederzettingen blijkbaar geen rol gespeeld. Er was slechts één huis, dat met de punt naar het zuidwesten gericht was. De bouw van deze typische huizen heeft waarschijnlijk gesteund op een van ouds overgeleverde traditie, die vooral in de nederzettingen op het platte land lang bewaard gebleven is. Dit verklaart ook de betrekkelijk late datering van deze huizen langs het Dommeldal. In andere streken worden zij al eeuwen vroeger gesignaleerd. Het o.i. meest karakteristieke aardewerk uit deze nederzettingen wordt dan ook, naast allerlei andere soorten, gevormd door een combinatie van vroeg-Pingsdorf, overwegend blauwgrijs gekleurde handgevormde kogelpotten en een betrekkelijk zeldzaam voorkomend diepgeel glazuurwerk.

Toen deze nederzettingen op de Dommeloevers ontstonden, vormde dit tevens het begin van het geschiedkundig nog vage Rothen, later Rode en Oden Rode genoemd, het vroege centrum van een groot deel van de latere Meierij. Er zijn de laatste jaren op diverse plaatsen in die streek middeleeuwse putten gevonden, soms met aardewerk van hetzelfde type als te Sint-Oedenrode gevonden wordt. Van dit soort putten, voornamelijk boomputten, zijn er ondertussen al tientallen bekend en zij hebben ons weinig nieuws meer te bieden. In de buurt van deze putten liggen echter ook sporen van nederzettingen en uit eigen ondervinding weten we, dat het zoeken naar deze sporen, tijdens ontgroningen, heel wat minder werk vraagt dan het uitgraven van een put. Een put spreekt wel meer tot de verbeelding, maar toch meen ik dat op het moment de nederzetting daarbij heel wat belangrijker is, willen we minstens in wat groter verband iets naders over deze voor Brabant belangrijke periode te weten komen. De vondsten van de laatste jaren te Sint-Oedenrode, alle tijdens ontgroningen gedaan, leveren het bewijs, dat onder onze oude landbouwgronden nog onvermoede gegevens verborgen liggen en dat zij te redden zijn. Nog steeds worden op veel plaatsen belangrijke oude esgronden ontgraven, waarbij kostbare sporen uit onze voorgeschiedenis zonder enig onderzoek grondig opgeruimd worden. Verantwoordelijke instanties, voor zover er bij

hen van belangstelling sprake is, zien dikwijls, noodgedwongen, lijdzaam toe. Kleine groepjes van plaatselijk actieve amateurs kunnen om meerdere redenen slechts zeer beperkte hulp bieden. Wordt het niet de allerhoogste tijd, dat hier eens iets dégelijks aan gedaan wordt?

W. HEESTERS